Joutilaana en osaa olla. Kaikkein levottomimpia aikoja ne ovat, milloin ei mihinkään pysty tai ei ole mitä tehdä. Näin sanoo kirjailijaprofessori Kalle Päätälö, jonka teoksia painokoneet ovat suoltaneet lukijoille 2,2 miljoonaa kappaletta.

Kaikkiaan 27 teosta kirjoittaneen Päätalon tahti on kirja ja vuosi. Eivätkä hänen romaaninsa ole littanoita, vaan 500 sivun pulleammalle puolelle pyrkiviä.

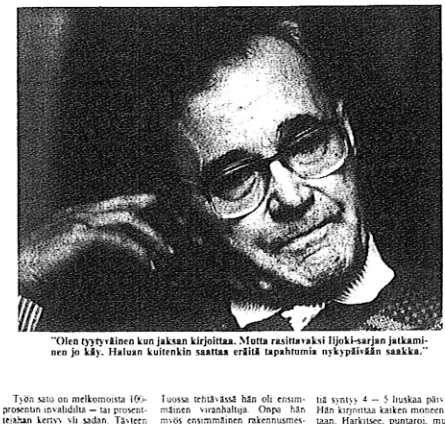

"Olen tyytyväinen kun jaksan kirjoittaa. Mutta rasittavaksi Ijjoki-sarjan jatkaminen jo kky. Haluan kuitenkin saattaa eräitä tapahtumia nykypäivään saakka."

Työn sato on melkomoista 16%-prosentin invalidiulta — tai prosentejahan kertyy yli sadan. Täytetarjaan vie jo tahdistimen rytmittämä sydän. Sotavammasta tulee vielä 25 prosentin invalidiutti. Silhtin mies on edelleen Suomen tuotelisimpia kirjailijoita. Ja hän kirjoittaa suoraan Suomen kansan lukuhermoon. Noin 100 000:n kappaleen painokset kirjoista todistavat sen pätevästi.

Sinäkin joulukuun iltapäivänä jonka juttelemme Kalle Päätalon omakotitalossa, poth tuo terveisiä lukuisilta. Pari viestestä saapuu tältä kertaa Kanadasta. Kirjeitä tulee maapallon eri puolilta. Ulkomailla asuvat suomalaiset lukevat Päätalon kirjoja lukiessaan pistäytyäkseä kotoisissa maisemissa.

Lukuelämyksen vahvasta tunnelmasta välitetään kuitos kirjeessä tai kortissa. "Jos niitä lukessa on herkässä mielentilassa, tahtovat joskus vedet tulla silmän" sanoo kirjailija

Mitä kotimaasta tutut ja tuntemattomat antavat palautetta

Päätalo kuvaa elämää koskettavasti rehellisesti, riksata kansankielellä käyttäen. Hänen teoksistaan löytää moni tuttuja tunnelmia.

"On ollut hyvä onni"

Elämänsä puolivälistä lähtien Päätalo katsoo itsellään olleen sikäli hyvän onnen, että on voinut tehdä sitä mitä on halunnut tai mihin on pystynyt.

Päätalon taustan tietten kaikki ovat varmasti valmiita tunnustamaan, että ei mies ole kädet taskussa odotellut.

"Syt vaan tehdä kirjoitustyötä, jota jaksan. Olisihan sitä tällaisessa omakotitalossa ja vanhalla työmiehellä kaikenlaista muutakin", sanoo Päätälö. Ja antaa katseensa siertää taloaan. Se on pääosin hänen itsensä rakentama, Tampereen lähelle rintamamiestontille noussut. Sinne Taivalkoskelta lähtenyt Päätälö asettui soitten jälkeen.

Vieraasta kaikki näyttää kyllä olevan ennomaisessa kunnossa. Mutta tietäkhän tuon, ainahan sitä asunnossa tekemistä löytyy.

Rakennusmestarille, entiselle kirvesmiehelle, metsäjätkälle, ryskäätyön tekijälle on vaikeaa, kun fysyinen kunto estää puuhaamasta sellaista, mitä muuten osaisi, mihin joskus haluaisi ryhtyä. "Jos vakka oven saranoita yrittän istuttaa paikoilleen, sekin käy liian uuvuttavaksi", kirjailija toteaa.

Raskaat työt ovat väistyneet, mutta kirjoituskone sä kyytiä pätvittäin.

"Kaikki on kuin ennalta järjestetty. Nuorena oli pakko olla ryskätöissä, ja silloin niissä kyllä jaksoin. Metsätöissä oikeastaan kasvoinkin. Sota vei nuoruoden viisi vuotta. Niiden jälkeen asetuin tänne Messukylään."

Aluksi Päätälo jatkoi metsätöitä. Sitten rakennuksilla järjestyi aluksi sekatöitä. Niistä ankeni ammatti kirvesmieheksi. Ja kun eräs ystävä innosti, hän meni tekniilliseen koulun ja valmistui rakennusmestariksi.

Se ala otti viitisentoista vuotta, etupässä vastaavana mestarina, varsin isoissakin rakennuskohteissa. Niinpä kirjailijalle syntyi monelta taolta jäämystä jälleenrakennuksen aikaan, jota hän on kirjoitssan koskettavasti kuvannut. Vuosina 1951—52 Päätälö käyi vauhtimutkaisi kutsumassa vaihteen synsyinkuntansa Taivalkoski kunnan rakennusmestarina. Tuossa tehtävässä hän oli ensimmäinen viranhaltija. Onpa hän myös ensimmäinen rakennusmestariksi lukenut taivalkoskelainen. "Ei silloin ollut paljon opiskelumahdollisuuksia. Nythän taivalkoskelaista on vähän joka alalla."

Haaveiden ammatissa

Lopullinen ammatti, kirjailijan työ on kuitenkin se, josta hän on haaveillut lapsesta asti.

Varhaisista nuoruusvuosistaan saakka Päätälö on kirjoittamista harrastanut. Ensimmäinen julkaistu lehtiputki syntyi rintamalla. Se ilmestyi Kalevassa, kuinkas muuten. "Kaleva on minulle ollut sillä tavalla läheinen, että se tuli kotiin aina, kun yleensä oli varaa lehten tilaamiseen."

Yhdessä vähssä kirjoitusharrastukseen tuli pakollinen, vuodeksi vuodeksi venähtänyt tauko. Opintot ja omän talon rakentaminen vetivät niin tukalle, etä silloin Päätälö ei uskaltanut enää kuorittaa itsestän kirjoittamivella. Myös sittraalareissut ovat jonkin kerran pidätelleet.

Kirjailijamestari ei ole paljon lomia pidellyt, eikä juun vapaapäivätkään. Joulun aikana tulee lupapäivä, kun saapuu väkevä sikiäjoimaan. "Yleensä kun alan kirjoitteen sitä joka päivä."

Joutilaisuuden kammo

Itsekin kysyn kyllä joskus itseltäni, miksikhän taksa on jatkuvasti halu tehdä jotakin. Ei se välttämättä ole aina kirjoittamisen intoa vaan joutilaisuuden kammoa. Se on mitussa kovin voimakas. Ja on siinä sekin, kun tietää, että vuosia ei voi olla enää kovin paljon jäljellä ja tulin alkaneeksi tämän suuren sarjan. Sekin siinä on puskurina."

Mahtava Ijjoki-sarjasta on parsunutkin. Se on lajissaan mittava kun joki, jonka törmässä Päätälon juuret ovat. Niin pitkäksi kun teosten ketju on parsunut, ei kirjailija ennakkokuvitelmissaan sitä osannut mitoittaa. Hän kertoo itse arvoineensa ainestoa kertyvän kuuden kirjan verran. Nyt puolenjohannen sivun teoksia kuuluu Ijjoki-sarjaan 15. Ja lisää tulee. Työ on tempaissut tekijän mukaansa.

Omaa kirjoittamistaan Päätälo luonnehtii hitaaksi. Valmista teksti syntyy 4 — 5 huskaa päivässä. Hän kirjoittaa kaiken moneen kertaan. Harkitsee, puntaroi, muistelee tapaffumien kulkua. Perusteellinen työtapa vaatii täyspäivätöitä, jos tavoitteena on teos vuosittain. Ja niin kirjailijaprofessori on päätäkseä tehdä

80 kilometrin kirjapino

Epäilemättä rytmi sopii hyvin kustantajallekin. Päätälon teoksen painamisen työllistää ympäri vuoden 20 ihmistä. "Ja puutahan siinä mäkkäintsy paljon myös", hän itse huomauttaa. Niinpä tuo on, että kannoita lasken kirjapinon tröffistämä joukko kasvaisi melkosen määrän.

Jos koko hänen painettu tuotantonsa laöettaisiin pinoon, kertyisi kirjapäivaalle korkeutta sä kilometrinä

Päätälön jokaisen kirjan tukee noin 50—60 ihmistä, sillä siitä myytyä kirjaa kohti on aina keskimäärin viisi lukijaa

Päätälön tuotantoa on tehtäilty myös filmiinaahalle. Mikko Niskasen ohjaamasta kahdesta työsta Vuimeinen saivotta mielitystä kirjailijaa itsään enemmän kuin Muutan lumen talvi. Vuimeinen tuotekemisessä oli hieman teknisiä ja taloudellisia vaikeuksia ja niskin osaltaan hiimmensivät lopputulosta

Parhaallaan Jokijärven maisemissa, lapsuudenkoti Kallioniemen naapurissa taltioudaan Ijjoki-sarjan kolmeen ensimmäiseen (Hiiomemehen poika, Tammettu virta, Kuinan jauhoti) kirjaan perustuvaa elokuvaa. Se tulee teatterielin ensi vuonna. Ja vuonna 1988 televisiossa esiteräin sitä kuuden tunnin versio, tunnin jaksoina

Taivalkosken kunta on äskettäin päättänyt ostaa Kallioniemen ja maa-alueen sen ympärillä. Näin kunta varmasti saa, että sillä on mahdollisuudet luoda tulevaisuudessa Päätälö -museo.

Loppu tilan pinta-alasta on Kallen ja sisarusten keskenään jakama. Niskasen uudessa elokuvassa nousevat Kallioniemen rakennukset uudelleen hirsi hirreltä. Ne kohoavat kirjaöjan omistamalle maa-alueelle, joka on hänen entisen kotinsa pihapuirin vieressä. "Rakennukset jätävät siihen ja niistä tulee meille kesämökki". Koillismaalta sännöllisesti kesäisin vieraileva kirjailija toteaa.

Vuime kesän Päätälö koki sikäli mukavana, että oli homa-aikaakin. Sama on taas tavoitteena ja siksi hän on aloittanut heti edellisen valmistuttua uuden luomista. Tavoitteena on, että nst olisi kesän tulleysä käsikirjoitus koossa

"Tahallani en sarjaa venytä"

Päätalosa ovat hieman huokanneet joskus kirjoitetut arviot, että hän tahallaan venyttäisi sarjaa. Se ei ole taksma. Minua on itseänkin kiusannut ja rasittanut tämän jatkuminen. Mutta joudun siinä kertakaikkiaan kirjoitustapani vangiksi. Yritän tuoda elävä ihmisä esiin, haluan piirtää yksityiskohtia kin. Haluan toistaa elävää replikointia. Se vaatii riveä."

Kirjailja muistuttaa siitäkin, etä aika joita hän kertoo, sisältää suuria mullistuksia. Sotien alla elettiin kuhkeää kehityksen vaihetta. Sotavuosien vaikeat kriisit sylisivät paljon aineksia kirjoittamiseen. Ja jälleenrakentamisen vuodet vaativat nekin kansalta paljon, mutta olivat myös uskomattoman kehityksen aikaa."

Oikeastaan on ihmeellistä, että Kalle Päätälö joutuu kertomaan tyotavoistaan hieman puolustellen. Ehän kuvataiteilijoilkaan edellytetä, että he mahdottaisivat teoksensa yhtäsuurelle kankaalle tai puristaisivat ne samanmuotoiseksi. Kai kirjailijoilleki on sallittava erilaisuus. Ja myönnettävä, etä hyvää työtä voi tehdä myös monisanainen, tarkkaa kuvausta harrastava. Vähiellen se toki aletaan myöntäkkin. Päätalon arvostukset kohoaminen on näkynyt viimeisimmissä kritiikeissä.

Kirjailija Eino Paasilinna arvioi äskettäin, etä muuten ei voi käydäkkän, kun Päätalon arvostus on käynyt niin alhaalla.

"Kaipa tuo on parempi niin kuin jos olisi käynyt päinvastoin. Jos arvostus olisi ollut pilvissä ja sitten sukeltaisi pinnan alle, tuntuisi hankalammalta", kirjailja itse naureskelee. Kaunaaltaan kiittävät arviot hän on saanut oikeastaan vain ensimmäisestä romaanistaan Ihmisä telineilla. "Silloin kehuttiin liikaakin", hän arvioi vaatimattomasti.

Osa lukijoista on ehkä vaistonutkin sen, minkä Päätälo toteaa viimeisimmistä teoksistaan. Kirjoittaminen on muuttunut vaikeampaan suuntaan, kun Koillismaa jätä tapahtumissa taaemmaksi.

"Siihen asti kun liikuin kotiseksoilla ja korkeintaan pistäytsin Oulussa, oli hyvä kirjoittaa. Oli pohja ja perusthenkilöt, perustapahtumatkin valmiina. Mutta talvisotaan -39 vapaaehtoisena lähdön jälkeen tapahtumat siirtelivät yksiköstä ja aselajista toiseen. Aina kasvoi uusia ystävä, tuli uusia ruotukavereita. Sitten pulivat sotatapahtumat.

On tavaton työ, kun luo suuresta määrästä aidon henkilörakennelman."

Pennistelut näkyvät kyllä laadussa siten, etä Päätälon kirjoja lukevat ihmiset aistivat aidon tunnelman. Mieleen palautuvat sotavuosien ahdistukset ja valonpilkut, jälleenrakennyksaiden tarvikepula ja perätnantamaton usko paremmpaan tulevaan.

Tätä ovat monet lukijat kertoneet kirjeissän Päätälölle.

Sotakirjailijoilta Suomessa on toki olut paljonkin, mutta Päätälon kirjat kertovat rintamakokemusten lisäksi sotasairaalakokemuksista, kotirintamän tapahtumista, huoltotehtävistä, erään vankileirin henkilökunnasta ja tapahtumista niissä.

Sotatapahtumia kerrattiin myös äskettäin ehti-illassa ehtineessä Raimo Modlbergin ohjaamassa Tuntemattomassa sotilaassa. Äskeitän sen nähneenä Päätälo sanoi filmistä, etä joka sen nähtyään sotaa ihannoi, on kuitmallinen ihmisen. Mutta vaikka hän pitä elokuvaa pätosin onnistuneena, oli siinä hänen mielestään jotakin huomauttamistakin. "Lottien toiminnasta rintamalla saa siitä kovin harhaanjohtavan ja puutteellisen kuvan. Lotissa kuten kaikissa ihmisissä on monenlaisia, mutta valtaosin he tekivät rintamilla ja sotasairaloissa tavattoman hyvää ja uhkuntuvaa työtä uskomattoman huonoissa olosuhteissa."

Myös elokuvan jatkuva taisteluun mehke saattaa Päätälon arvion mukaan harhauttaa sotaa kokematöntä. "Olihan siellä hiljaisempiakin aikoja. Jos koko ajan olisi elokuvat esöittämälla tavalla rymistelty, ei kukaan olisi sieltä elävänä palatmut."

Tavoitteena nykyvuodet

Entäpä kirjailijan ajallinen tavoite, haluaako hän saavuttaa tämän hetken. Tahtooko, ehkä monien kirjojen pätsä, pistää pisteen elämässa elevän hetken kohdalle?

"Minulla on sellainen tavoite, etä erittä asioita, tärkeimpiä tapahtuntia, vetäinin aivan nykypäivän."

Mutta haaveitaan Päätälo toteaa tavoittaneensa. Totin kirjailijan työn ohella toinen haaveammatti, metsäkuukkion jyö, on jäänyt saavuttamatta. "Rakennusmestariksi en olähnuö haluta. Metsätyömiehestä tuntui metsätekniikan ammatti houvemp ja kai henkiseksi se olisi lähempänä ollutkin, vaikka urakoitsijoiden luottamus työssä todistaa, etä rakennusmestarinkin onnistui."

Kirjoittamisen hän sanoo olevan niin veristä, etä harvojen taukopäivienkin aikana se työntyy mieleen.

"Kaä on lähtenyt sellaisista oloista tuin mihä ja monet muut käyhien kotien lapset, etä aina pitä lähelle kaikki valmistaa ja omin päin pyrkä elämän pienimmän pätmäärän, on oppiduf punnitsemaan, mikä on mahdollista ja mikä ei. Jos talon rakentaessa tai opiskellessa olisin vieri kirjoittanut, olisin ehkä hankkinut itselleni yläkuormaa. "Päätäkäränä olivat järjestyksessä ammatti ja sitten oma koti. Ammatti tuli päremp kuin oin osannut odottaa. Haave omasta kodista kytkeytyi yhöis siihen, etä olisi kirjoitusrauhaa.

Päätälo kertoo isästään, joka oli todella pahalla päällä kirjoitushommista. "Silloinkin, kun olin jo nähä työtmehenä arvostama, hän pätsfeli reskaita huokailuja kirjoittamisestani."

Joulunvietton uutta kansakoulujen myötä

Suomessa on moni asia vhteäistyhyt viime vuosikymmennä, niin joulunviettotavatkin. Varhaisimmista lapsuuden joulustaan Kalle Päätälö toteaa, etä ne koki äkeastaan vain juhlapyhien sarjana, joissa oli parasta isän saapumisen käynttän savotasta kotona. Sama koettiin monessa muussa taloudessa. Isät jo monilla myös vanhemmat veljet olivat tähteneet lokrausta savottakämpille ja vasta joulusa tuli kotitauko.

"Ainahan savotasta tulevat yrittivät lapsille jotakin tuliaista järjestää. Kaamellia tai vaatekappaletta. Niihin oäattiin olla tyytyväisä. Ja isän tulo oli niin suuri juhla, etä samaa juhlan tuntua en ole eädä pitkän aikaan saavuttanut. Ei, vaikka on koetitu näitä yöllisyyden jouluja ja kaikki on ollut omalla kohdalla hyvin, lapset terveinä ja kotona."

Tietenkin niinä lapsuuden jouluinakoinä ruuat pyrittiin tekemään hieman tavallista juhlavammiksi, mutta eivät ne juuri normaleista pyhäterlöista poikenneet."

Kaintafaineen oli yksi niitä juhlaruokia, jotka tuöllöin jouluksi valmistettiin. Ruokalajista Päätälo muistaa myös nimet teos ja räntikkä. "Siä varten leivottiin leipä, jonka ttunsi taivutettiin rypyille piirtäätä tapaan ja päälle laitettiin perunasta, maidosta ja marjoista sokeriffa makeutettu seos ja työnnetiin koko komeus uuniin valmistumaan.

"Kulankahan maullaan tuokin teos olisi, jos se nyt tuotaisiin syötäväksi", kirjailja apriksi.

"Mutta ei kinkusta, ei herran tähen, ollut puhettakaan.

Lihavelliin toki laitettiin normaalia enemmän lihaa ja jos sai poronkäärinystä, niin sehän oli maailman parsa ruoka — sitähän se tuntuu yhä".

Joulukuusen käyttö levisi Suomeen kansakoulujen myötä. "Ensimmäisen kuusijuhlan koin 10-vuöytiäänä koulukkaana. Joulupuikista eläöllä puhua 20- ja 30-luvun taitteessa."

Koulujen valkautuksen lisäksi kirkonkylät mmalta tulleet virkamiehet levittivät yhteäistä joulunvietto.

TIMO PAAKKI

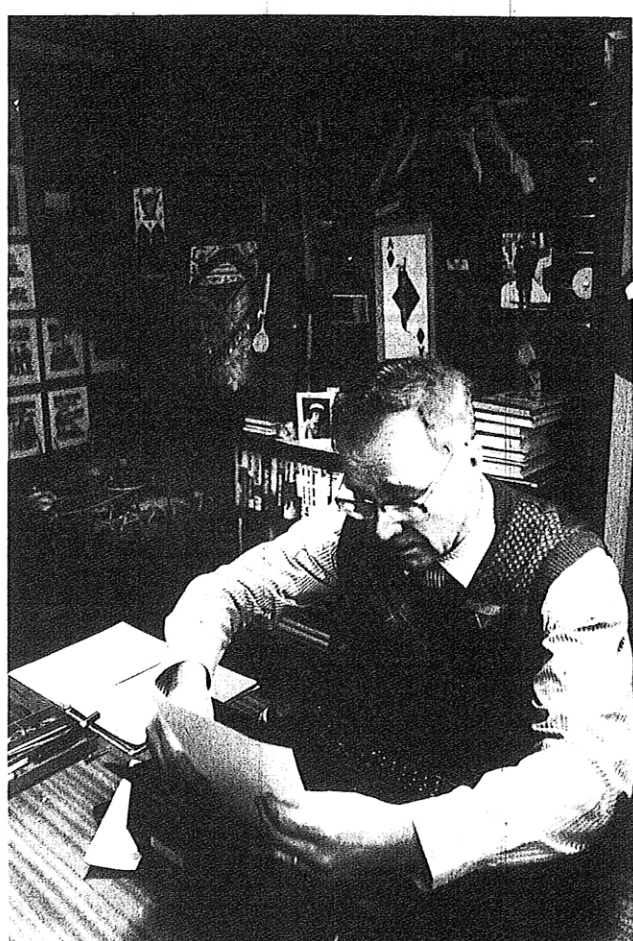

Liuska koneeseen ja töihin! Kalle Päätalon työkalu parin viimeisimmän kirjan aikana on ollut sähkökirjoituskone. Se suriveo täysiä työpäiviä. Näyttöpäätettäkin kirjailija on antanut esitellä itselleen, mutta ei aio enää uuteen tekniikkaan ajatuksiaan uhrata.

Suoraan Suomen kansan lukuhermoon

Varsinainen Kallioniemen pihapiiri on viime vuosina käyhyttän koviin levottomuiksi kesäpuuhiksi. Päätalon kirjojen suuresta systäisjoukosta riittää käyöpöitä etenkin sulan maan ajaksi. Jokijärvelle ja Kallioniemen marsemiin mm. etä kesäisin paikalla on usein yhtäaikaä kymmeniä retkikuntia. Monet haluavat nähdä omin silmin maisemat, missä suuri osa Päätalon kirjojen tapahtumista liikkuu.

"Ruoveden mökillä olen yleensä kesäisin, mutta usein käy niin, etä joudun sieltäkin vieä kirjoitushommiin. Kesälomat on jäänee lyöhäksi. Usein on sellaista vuosia, etä on joutunut syyskuulle asti kirjoittamaan. Ja sitten on vielä tarkistushommia. Lomattomiakin vuosia on tullut."

Tomattomiakin vuosia on tullut.

Yksi täyttyysyt haave Päätalolla on oma talo, pääosin itse rakennettu, sotien jälkeen rintamamiestontille Messukylään Tampereen kupeelle kohonnut. Päivinäisen, rauhallisen kävelylenkin ympäristössä fysiikka kestää.

Kalle ja Leena Päätälo vietävät joulua Tampereen maisemissa. Kumpaakaan ei innosta ajatus juhlanvietosta vierailla mailla. Eivätkä pitkät matkat muutenkaan kiehdo. Naapurimaissa on pistäydytty, mutta muuten kotimaan maisemat ovat riittäneet.